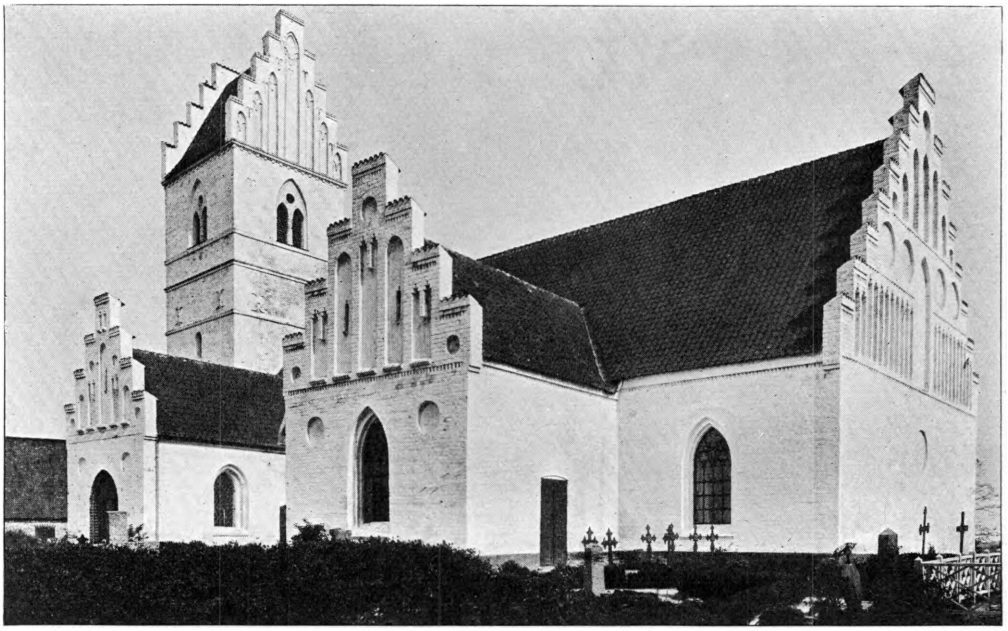

Hude 1904

Fig. 1. Herlufmagle. Ydre, set fra Sydøst.

HERLUFMAGLE KIRKE

TYBJERG HERRED

Claus Daa til Ravnstrup fik fra Kronen ved Mageskifte 26. Juli 1631 Jus patronatus til Herlufmagle Kirke[1], og siden hørte Kirken under Ravnstrup, indtil den overgik til Selveje 26. April 1915.

Kirkegaarden har fra Bygningen svagt Fald til alle Sider, især mod Nord og Syd. Af gamle Hegnsmure er kun den østre bevaret, lige øst for Koret af Munkesten, længere mod Syd af raa Kamp.

Bygningen er et toskibet Langhus, væsentlig fra gotisk Tid, men dog ogsaa indeholdende Rester af den romanske Kirke, hvortil slutter sig et romansk Taarn vest for Langhusets søndre Skib, et Gravkapel fra o. 1600 ved Korets Sydside og et moderne Vaabenhus foran Syddøren.

Den romanske Granitkirke, der er stærkt ændret ved de senere Ombygninger, har fra første Færd haft baade Kor, Skib og Taarn. Kampestenene er nogenlunde ordnede i Skifter. Af Koret findes kun Dele af Sydmuren, nu Skillevæg mellem Kirkens Østparti og Gravkapellet; af Skibet staar den vestre og søndre Mur (oprindelig Højde mindst 4,50 m) samt sparsomme Rester af Nordmuren, der ses over de gennembrudte Arkader. Intet af Skibets eller Korets Hjørner er bevaret i uskadt eller udækket Stand, og baade Vinduer og Døre, som endnu 1832 var »bueformede«[5], er forsvundne; Syddøren er flyttet 1885 og sidder

vestligere end dens Forgænger. Bedre bevaret staar Taarnet, hvis romanske Murværk naar lidt højere end til Skibets Gesims. Dets Vesthjørner har deres oprindelige Muring med velhugne Granitkvadre, og i Skibets Tagrum ses et tilsvarende Nordøsthjørne, sikkert samtidig med Skibets romanske Vestmur. De paafaldende Skævheder i Vestgavlens og Taarnets Grundplan maa være oprindelige. Den runde Taarnbue, der siges at være af Kalksten, er vistnok romansk. Over den Højde, hvori Taarnrummets oprindelige Bjælkeloft har

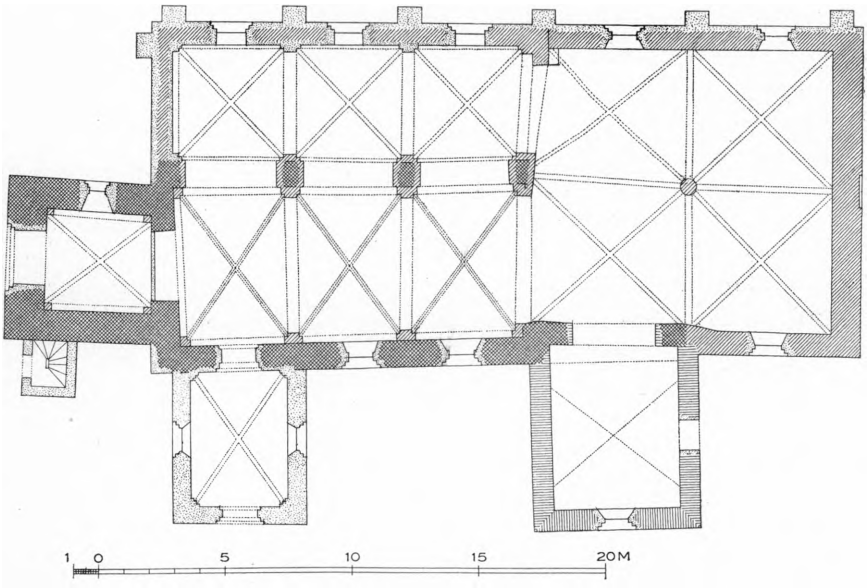

Fig. 2. Herlufmagle. Plan. 1:300. Maalt af Ph. Smidth 1885, K. V. Barfoed 1916, C. A. Jensen 1929 (C. G. Schultz 1931).

ligget, er der mellem Kampestenene et Par Skifter af Kridtsten; i Overvæggene spores kvaderrillede Fuger.

Gotiske Ændringer og Tilbygninger. Taarnhvælv. I tidliggotisk Tid, o. 1300—1350, er der i Taarnrummet, som nu tjener til Ligkapel, indbygget et kuppelagtig Helstens Hvælv af Munkesten, hvilende paa Hjørnepiller med spidse Skjoldbuer ved Nord- og Sydvæggen. De uprofilerede Halvstensribber hviler paa »Konsoller« med retvinklet rygget Profil, henved 100 cm høje, men alt nu dækket af glat, moderne Puds, saa at man intet sikkert kan sige om de oprindelige Detailformer. Paa Oversiden viser Hvælvet sig svagt kappedelt.

Skibets ældste Hvælv. O. 1400 (sml. Kalkmalerier) er der i det romanske Skib indbygget tre lavtsiddende Krydshvælv, med brede Gjord- og Skjoldbuer og spidsryggede Ribber (lette Overribber, kun bevarede i Rester), og sikkert samtidigt har Skibets oprindelige Mure faaet en Forhøjelse eller Fornyelse af 5 Skifter Munkesten i Munkeskifte.

Det nordre Sideskib, Langhusets tre nordvestre Hvælvfag, hvis Bredde er knap saa stor som det gamle Skib, har kun bevaret sin gamle Plan og de tre spidse Arkader, der er brudt gennem den romanske Nordmur. Iøvrigt er denne Bygningsdel gennemgribende fornyet 1886, og de før Ombygningen udførte Opmaalinger viser blot, at der til de tre Krydshvælv har svaret svage Væglisener. Efter Planen at dømme synes Sideskibet at have været ældre end Østpartiet, og paa Kirkeloftet ses da ogsaa, at Korets Nordmur har været opført uden Fortanding mod et ældre, nu forsvundet Murstykke.

Langhusets Østparti. I den seneste katolske Tid, efter Aar 1500, afløstes det romanske Kor af det nuværende, opført i Munkeskifte af ret korte Munkesten (25—26 cm). Østmuren har i Stedet for Vindue en Cirkelblænding, og den anselige Taggavl, hvis Kamtakker før 1886 var sløjfede, har et rigt sengotisk Blændingssystem af Præstø-Type. Om et spidsbuet Midtfelt med zigzagmuret Bund er der nederst en Række Orgelpibeblændinger med Trappestik og derover Cirkler; i Gavltoppen findes syv Blændinger, hvis Spidsbuer, maaske med Undtagelse af den midterste, er nye; de enkelte Rækker adskilles af Savskifter. Ogsaa under Langmurenes Gesimser har der fra første Færd været Savskifter. Et oprindeligt Sydvindue har vistnok været fladbuet. Rummets fire Krydshvælv, ved hvis Opførelse man har søgt at udligne Kirkens Skævheder, saa at de to Østhvælv kunde blive regelmæssige, hviler paa en rund, søjleagtig Midtpille med affaset Kragbaand. Ribberne har Halvstensbredde. Under Østendens to Trin ophøjede Gulv har der senere været Gravkældere, nu utilgængelige.

Vaabenhuset, der er ombygget, var før 1886 sengotisk, med fladbuet, falset Dør og femtakket Gavl, hvis fem spidsbuede Højblændinger havde Tvillingdeling i selve Buefeltet.

Taarn. Af et sengotisk Trappehus paa det nuværendes Plads er kun levnet den øvre, fladbuede Trappedør. Ifølge et Kongebrev af 1592 skulde Kirkerne i Vordingborg Len komme Herlufmagle Kirke til Hjælp med noget til dens Bygning[2], sikkert en Fornyelse af det romanske Taarns øvre Stokværk, der er ommuret med smaa Munkesten i Krydsskifte, men paa Taarnets Østside (under Skibets Tag) dog har uregelmæssigt Munkeskifte med overtallige Løbere. Mellemstokværket har rundbuede Glugger, den nordre med bevarede Kragbaandsprofiler. Renaissancens vandrette Stokværksdeling markeres ved tre Bælteprofiler: den nederste halvrund, den mellemste toleddet kvartrund, den øverste retvinklet. De slanke spidsbuede Glamhuller er tvillingdelte med Spejlcirkel; Midtpillerne har afrundet Forside.

Gravkapellet, der er tilbygget af Daa'erne paa Ravnstrup o. 1600, er af korte Munkesten i Krydsskifte. I dets Ydre er alle gamle Enkeltheder forsvundne; der skimtes kun svage Rester af rundede Vinduesstik mod Øst og

Syd. Taggavlen var indtil 1886 glat, blot med en enkelt, vandret Profil. Rummet har spidsbuet Arkade ind mod Koret og overdækkes af et glatsømmet »Klosterhvælv« (to hinanden skærende Tøndehvælv), muret af smaa Mursten. Nedgangen til Gravkælderen er lukket.

Kirken staar nu hvidkalket og teglhængt. Vinduerne er nymodens spidsbuede og har for en Del gotiske Støbejernsstel som i Tybjerg, fra 1861, da en større Reparation blev fuldendt (Kaldsbog). Ved Hovedistandsættelsen 1885—1886 (Arkitekt Philip Smidth) blev Vaabenhuset helt ombygget og det nordre Sideskib stærkt fornyet ved Skalmuring med smaa gule Sten og Indbygning af tre ny Hvælvinger. Samtidigt fornyedes alle Gesimser og Tagværker, Kapellets Sydgavl og begge Taarngavlene. Det indre er glat pudset med moderne Dekorationsmalerier.

KALKMALERIER

1885 fandtes i det gamle (søndre) Skib Kalkmalerier fra o. 1400, som kun var daarligt bevarede og som efter Undersøgelsen atter overkalkedes. Paa en af Arkadepillerne fremdroges et enkelt Vægbilled, en o. 1½ Alen høj Mandsfigur, der tilbedende løftede Armene; Rammen viste, at Billedet har dannet en Helhed for sig; Dragten med Knapperne paa Underærmerne og Strudhætte om Skuldrene, tilhører 1300'erne. Iøvrigt var kun de tre i det romanske Skib indbyggede Hvælv dekorerede. Paa Ribber, Gjordbuer og Skjoldbuer fandtes Streger, der mindede om Marmorering; paa en af Østhvælvets Ribber dog en omhyggeligt tegnet Bladranke af unggotisk Karakter. Af Kappernes Figurbilleder kunde følgende bestemmes. I Østhvælvets Østkappe Krucifiksgruppe med stærkt bevæget Kristusfigur, Maria, hvis Bryst gennembores af et Sværd, og Johannes Døberen; i en anden Kappe Tornekroningen. I Midthvælvets Østkappe Kristus som Verdensdommer med Liljeblomst og Sværd, i en stjernefyldt Mandorla, omgivet af Basunengel og nøgne Sjæle, de fordømte med Reb om Skuldrene; i en anden Kappe »Sanctus Chrissgonus«: en Biskop, som af en Kriger med Lanse ledes hen mod en Mand, der løfter sit dragne Sværd; Helgennavnet læstes i et Baand med Majuskelbogstaver over de tre Figurers Hoved. Mellem de vistnok ret flygtigt gjorte og mangelfuldt proportionerede Figurer har Bundene haft røde Stregranker og lignende[3].

INVENTAR

Paa den anden Pille fra Koret var (1755, 1758) malet Kirketiendeejerens Adam Levin Knuths Vaaben og 1681 og: »Arbor honoretur cujus nos umbra tuetur. Man billig ære maa det Træ, hvorunder man har Ly og Læ«. Paa en anden Pille læstes: »1675 blev Kirken brudt og Kalk og Disk saavelsom Messe-

klæderne bortstjaalet, hvilket igen er bekostet! 1677 er Altertavlen og Prædikestolen saavelsom Korsværket og Pulpituret blevet stafferet I Kong. 8,39. Ludv. Pontoppidan, Barbara Bacher«.

I Oversiden af det murede *Alterbord* findes et *Relikviegemme*[4]. Under en »Marmorflise« (o. 21 × 21 cm) ligger i en lille halvkugleformet Fordybning (6,5 cm i Tvm.) en Blykapsel, indeholdende nogle Benstumper indsvøbte i løvgrønt, blomstret Tøj. Bordet er nu helt dækket af *Fyrretræspaneler* med enkelt, profileret Rammeværk og med glatte Fyldinger, hvis malede Dekorationer er vendt paa Hovedet. Paa en brunrød Bund med et skabloneret Granatæblemønster, der efterligner italiensk Brokade, er der foroven i hvert Felt malet to Adelsvaaben med Bogstaver, henvisende til Daa'erne paa Ravnstrup. Paa nordre Gavlfelt Daa og Snekken, CD og DHD (Claus Daa og Dorte Herlufs Datter) samt Aarstallet 1486; paa Forsidens tre Felter: Daa og Gris,
O D og GID (Oluf Daa og Gundel Jacobs Datter) samt 1532, Daa og Egern-Friis, OD og DF (Oluf Daa og Dorte Friis) samt et udvisket Aarstal .. 0., Daa og Tinhus, C D og H T H (Claus Daa og Hilleborg Tinhuus) samt 1569; paa søndre Gavlfelt: Daa og Below, CD og DB (Claus Daa og Dorte Below), uden Aarstal. Sidstnævnte Vaabenpar henviser til Claus Daa til Ravnstrup og hans første Hustru Dorte Below, som han ægtede 1604, og det er ham, der har ladet Panelet staffere med sine Forfædres og deres Hustruers Vaaben i lige opstigende Linje; Aarstallene angiver Mændenes Dødsaar. I Vaabenstafferingen er der ikke brugt Metal, men hvidt og grønt kan træde i Stedet for Sølv og rødt for Guld.

Altertavlen er en Kopi af Carl Blochs Opstandelsesbillede, i linealgotisk Ramme. I Taarnkapellet staar det tidligere *Altermaleri* fra 1820'erne af Fru Lucie Ingemann, forestillende Julenat[5]. Et gotisk † *Alter skab* eksisterede endnu 1885, men omdannet, udstyret med Lærredsmalerier og pyntet med udsavede, malede *Vinger fra 1677, nu i Nationalmuseet; kun paa Fløjenes Ydersider var der Rester af oprindelige Figurmalerier. Dette Skab, hvis Midtparti maalte 162 × 115 cm, er siden forsvundet, men opsat paa Vestvæggen er en Figurgruppe af nordtysk Arbejde o. 1475—1500, forestillende Golgata med Magdalene knælende ved Foden af det forsvundne Kors, Maria, Johannes og to Kvinder paa den ene Side, en harniskklædt Kriger, en Skriftklog og en Svend paa den anden Side. 1832 var denne Gruppe, der nu er brunmalet, og en †Gruppe, Kristus for Pilatus, anbragt i den ældre Tavle, over Degnestolen. I Ligkapellet staar desuden de to Fløje, 160 × 58 cm. Af Ydersidernes oprindelige Malerier er intet Spor, Figurerne er fjernede og erstattede med gyldne Indskrifter, Nadverordene paa Dansk og Tysk, i malede Rundbuearkader med Perspektivhuller, fra o. 1590.

Altersølv. Kalk, 28 cm høj, af kbh. Prøvesølv, stemplet: »Kiøb: Pr:«;

rund Fod med fire kølbuede Indsnit, Knop af tilsvarende Form, rundt Skaft; Mestermærke for A K, vistnok Andreas Kelberlade 1798 (Olrik. S. 123). *†Kalk* og *Disk* blev efter at være bortstjaalet 1675 igen bekostet af Sognepræsten. Paa begge Stykker stod (1758) »Mag. Jens Spends og Barbara Bachers Vaaben, Navne, 1675«. *Oblatæske,* rund og glat, af kbh. Prøvesølv 1812; paa Laaget graveret Kirkenavn 1839; Mestermærke for C. C. eller H. Holm (Olrik 166). 1758 siges, at en *†Æske* var givet 24. Juni 1722 af Cancelliraad

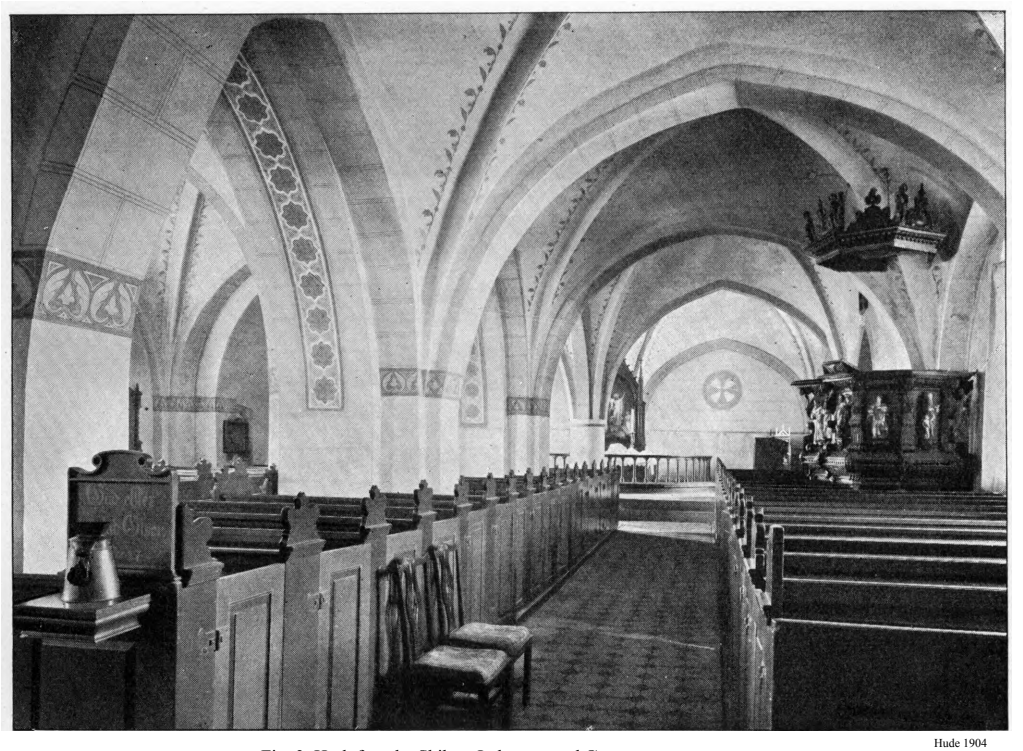

Hude 1904

Fig. 3. Herlufmagle. Skibets Indre set mod Øst.

Hans Tanke; paa Laaget stod hans Vaaben. *Sygekalk,* 11,7 cm høj, med sekskantet Skaft, rund Knop, der er prydet med fordybede Æggestavkonturer, og sekssidet Fod med otte runde Tunger, hvorpaa graveret Bladværk, med vekslende Frugtklase og Englehoved, og langs Randen Versaler: »Gregers Søfrensøn Kirkeverge H Hans Rasmusøn 1611«. Under Foden graveret: »w xx Lod« samt Mestermærke (se Oversigt. Guldsmede).

Alterstager, 56 cm høje, med Senrenaissanceprofiler, hvilende paa tre liggende Løvefigurer, som i Tybjerg.

* *Korbuekrucifiks,* sengotisk, fra o. 1510—20, noget beslægtet med Korset fra Øster Egede (Fakse H.), men mindre. Nu i Nationalmuseet.

†*Korgitter*, Skillerum mellem Kor og Skib, nævnt 1755. Her paa stod seks,

nu paa Gisselfeld opbevarede * Topornamenter, i Bruskstil; Forsidernes Ornamentik og Englehoveder er sikkert af samme Haand som Prædikestolen; paa Bagsiderne er indsnittet: 1) »Ecclesiæ usui et ornamento 2) eius sumptibus propriis 3) exstructum est hoc suggestum 4) et quidem inter bella Germanico Holsatica 5) pastore Iacobo Laurentio P. P. T. dirigente 6) anno Christi 1627« (»Til Kirkens Brug og Pryd og paa hans (dens?) egen Bekostning er denne Prædikestol bygget af Præsten Jacob Lauridsen, Provst i Tybjerg Herred, og det midt under den tysk-holstenske Krig i Kristi Aar 1627«). Indskriften er her citeret i den Rækkefølge, hvori Præsteindberetningen gengiver den, men det er tvivlsomt, om denne er korrekt. De enkelte Stykker kan være forbyttede. Bag paa Korgitteret læstes desuden: »Anno MDCLXXVII inter bella Danico Svecica templum hoc pictura exornari curavit Ludovicus Pontoppidanus« samt et latinsk Vers (»1677 under den dansk-svenske Krig lod Ludvig Pontoppidan dette Tempel smykke med Maling«). Sml. Prædikestol.

P. N. 1916

Fig. 4. Herlufmagle. Daabsfad.

Font, af Granit, romansk, af to Sten. Den glatte Kumme, Tvm. 68,5 cm (uden Afløb) med stejle Sider, og et cylindrisk, glat Skaft hviler paa en ligeledes cylindrisk Fod med en øvre Rundstav og derunder fire bladagtige, af Rundstave begrænsede Felter. Som Underlag for hele Fonten ligger nu en rund Skive af graa Kalksten.

Fad (Fig. 4) af sydtysk Arbejde, Tvm. 52,5 cm, med Hvirvelroset i Minuskelring, hvorom en Ornamentbort med seks Guirlander, over hvis Buer der ses Englehoveder; paa Randen indslaaede Ornamenter.

Prædikestol fra 1627, (Fig. 5) i tidlig Bruskbarokstil, sikkert et Ungdomsarbejde af Abel Schrøder den yngre. Stolens ejendommelige Hjørnestolper er delt i flere Afsatser, formede som Volutter med Englehoveder, Bruskmasker og Diademhoveder. Englehovederne sidder i Højde med Gesimsens gennembrudt ornamenterede Rundled; Diademhovederne, af hvilke flere mangler Ansigterne, som nu er erstattede med simple Bosser, svarer til det kraftigt udladende Postamentparti. Foran de syv Storfelter, hvis Arkader har en Muslingskal i Buen, staar paa Konsolkartoucher Statuetter af Petrus, Paulus, den velsignende Kristus (med Verdenskuglen) samt de fire Evangelister med deres Tegn. Stolen hviler paa en Stolpe med joniserende Kapitæl, hvortil slutter sig syv volutsvungne Bærebøjler, og under den nye Opgangstrappe,

hvis Pilastre sikkert er taget fra det samtidige Korgitter, sidder et Træstykke med Barokslyng. Den samtidige, noget defekte Himmel (alt glat Træværk fornyet) har paa Undersiden et syvsidet Felt med gennembrudte Ornamenter. Over Hjørnerne er bevaret to Putti, af hvilke den ene holder Kristi Hud-flettelsessøjle, og over Siderne fire bruskede Topkartoucher, hvoraf den ene bærer et skaaret: »Anno 1627«. Stolen er nu egetræsmalet med brogede Farver paa Figurerne, men derunder ligger ældre Maling; paa nederste Profil Indskrifter. Om en Staffering af Prædikestol og Pulpitur 1677 se S. 622.

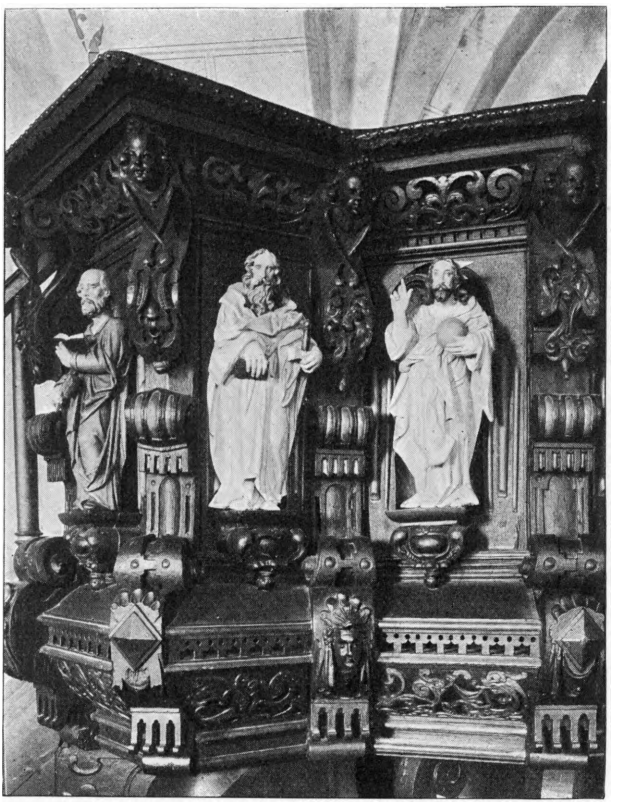

Hude 1904

Fig. 5. Herlufmagle. Prædikestol 1627.

Stoleværket, med udsavede Topstykker og Døre, nu brunmalet, blev delvis fornyet 1848 (Kaldsbog). †Stole »fra 1549—57 med Indskrift over hvem der har ladet dem gøre (nogle af Familien Daa) med Figurer og tydske Ornamenter«[5].

Præstestol, i Ungrenaissance, fra 1578, og tilsvarende *Degnestol*. Begge har Pultpaneler med ensartet Deling og i øvre Frisefelter samme Akantusmotiver i Toplans-Relief. Under Præstestolens Pult sidder et Par Smaadøre med Krydsbaand og tredelte Blade. Begge Stole er vel udførte af samme Snedker, men Gavlene er dog ret forskellige. Præstestolen har halvrundt afsluttede Gavlplanker; i Pultens Forgavl er der under et usymmetrisk Skjold med Jesu Monogram skaaret Sognepræstens Navn: »H: Jøre(n) Bertel« (Hr. Jøren Bertelsøn) og derunder et diagonaldelt Felt med Treblade; i Bænkens Forgavl har Buefeltet en Vase, i det dobbelte Frisefelt læses HAIM og 1578 (Hr. Andreas Jacobsen Morsing, Sognepræst 1588—1612 og tidligere vel Kapellan), og Rektangelfeltet er fyldt med et Mønster af Treblade. Pultens Baggavl har kun en Rude i Buefeltet. Bænkens Baggavl minder om de tilsvarende paa Degnestolen. Degnestolens Pult, i hvis Læsebrædt der er snittet talrige Navne (de ældste fra 1600 og 1616) har Gavle, som ender i en

Trekant med simple Spir; i Gavlenes Trekanter er skaaret et Englehoved, derunder følger to Akantusfelter, af hvilke det ene svarer til Forpanelets Frisefyldinger. Bænkens Forgavl krones af en Volut, sluttende sig til et højt Rygpanel, der er fyldingsdelt og ornamenteret paa samme Maade som Pultenes Forsider. Fyrretræet er brunmalet.

4 *Stole* af Mahogni i engelsk Rokokostil, af Chippendale-Type, sikkert fra Ravnstrup Herskabsstol. Jernbunden *Pengeblok*.

Klokker. 1) Fra 1418, med nederlandsk Minuskelindskrift: »Pieter es mine name miin gieluut sy gode bequame Daniel Michiel maecten mi anno domini mcccc x viii« (»Peter er mit Navn, min Lyd være Gud til Behag. Daniel (og) Michiel gjorde mig 1418«). Som Indledningstegn staar et Kors, som Skilletegn Rosetter og tilslut en lille Drage. Tvm. 113 cm. (Uldall. S. 78).

2) Versaler mellem Bladrække og Ornamentbort med Midtvase: »Gloria in exelcis Deo me fecit Friderich Holtzmann Hafniæ 1722«. Tvm. 84 cm.

GRAVMINDER

Gravsten (Fig. 6) af Granit, fra romansk Tid, der 1832 sad som Syldsten i Kirkemuren[5], er senere udtaget og opstillet i det østre Hjørne mellem Skib og Vaabenhus. Den opretstaaende, 75 cm brede Sten, hvis Højde over Jorden er 126 cm, har paa Forsiden et konturhugget Kors, hvis Arme forbindes med Bueslag[6].

Gravminder over Slægten Daa og andre adelige.

Gravsten over Hr. Niels Daa til Ravnstrup og Hustru Dorothea Herlufsdatter Sneken 1486. Reliefminuskler i Randskrift: »Hic iacet d(omi)n(u)s Nicolaus Daa miles de Rauenstorp [una cum] (con)juge sua Dorathea Herlidatt(er) An(n)o D(omi)ni mcdlxxxvi« (»Her hviler Hr. Niels Daa, Ridder til Ravnstrup, med sin Hustru Dorathea Herlidatter i Herrens Aar 1486«). I Hjørnecirklerne spores Evangelisttegn. Paa Midten to over hinanden stillede Adelsvaaben: Daa og Snekken. Det stærkt udslidte Relief er et Arbejde i fynsk-nørrejysk Manér. Gullandsk Kalksten, 240 × 116 cm, nu rejst ved Skibets Vestvæg (Løffler: Danske Gravstene fra Middelalderen Fig. 122).[7]

Figursten over Oluf Daa og Hustru 1532 (Fig. 7). Indskriften, hvis Reliefminuskler har snirklede Initialer, staar langs Randene i tre eller to Linier, som skal læses i Sammenhæng: »Hic tumulant(ur) nobilia ossa Olaui Daa de Rau(n)strøp filii d(omi)ni Nicholai Daa mdxxxii una cu(m) ossi(bus) d(omine) Gu(n)dyl co(n)iuge sue dilecte filie d(omi)ni Jacobi Griis mil(iti)s □ req(u)iesca[n]t i[n] pace« (»Her jordes de adelige Ben af Oluf Daa til Ravnstrup, Søn af Niels Daa, 1532, sammen med Benene af Fru Gundel, hans elskede Hustru, Datter af Hr. Jacob Griis, Ridder, □ De hvile i Fred«). Indskriften

brydes i Hjørnerne af uindrammede Adelsvaaben, de fire nærmeste Aner hjelmede, de fire fjærnere kun Skjolde. Figurerne staar paa smaa Jordhøje. Skønt Hustruen overlevede sin Ægtefælle, bærer hun ikke Enkedragt. Pladsen til hendes Dødsaar er ikke udfyldt. Arbejdet tilhører samme Værkstedsgruppe som Næstved S. Peder, Gravsten Nr. 9 (se S. 114). Gullandsk Sten, 231 × 119 cm, forhen ved Degnestolen, nu rejst ved Skibets Vestvæg.

Epitafium (Fig. 8) over Claus Daa, opsat 1634 paa Gravkapellets Vestvæg. En anselig Sandstensramme med Bruskornamentik og korintiske Søjler, hvis Postamentrelieffer er Allegorier paa Død og Liv (Vægt, Timeglas, Stage, vinget Kugle, Kranie og Liljeblomster), indfatter en Kalkstensplade. Denne bræmmes af Anevaaben med Slægtsnavne, og lignende Vaaben danner Ramme om et Ovalfelt. I det halvrunde Gavlfelt er indhugget: »Her Claus Daas til Ravnstrur [!] Ridder, Rigens Admiral oc Raad, samt begge hans Hustruers Frue Dorothea Below oc Ingeborre Pasbierris 16 adelige Anher (!) Anno 1634«. Paa Stenen er i Ovalfeltet malet et Brystbillede af Claus Daa og derunder en forgyldt Frakturindskrift med udførlige Personalia over samme, født 10. Aug. 1579 paa sin Fædrenegaard Raffnstrup, død paa sin Gaard Fraude i Fyen 30. Marts 1641 »och hviler hær med sine Fædre och begge Hustruer«. I Postamentet læses et Skriftsted, Joh. 5 (V. 29). Rammen er kun stafferet hvid og graa, Søjleskafterne marmorerede. Billede og Bogstaver er restaurerede af N. Termansen 1920[8].

P. N. 1916

Fig. 6. Herlufmagle. Romansk Gravsten.

Aabne Begravelser og Ligkister. Flertallet af de i Sydkapellet og Skibet ophængte 14 *Ligkisteplader* med Indskrifter stammer fra Daa'ernes Kapel, hvor der 1755 i aaben Begravelse under Claus Daas Epitaf stod 9 store og 5 smaa Kister. Samtidig fandtes i Gravkælderen under Koret 3 store og 4 mindre Kister, hvoraf kun een havde Inskription (Kisteplade Nr. 13). Af de fra Aversi (se S. 606) tilførte Kister, hvis Anbringelse i Herlufmagle ikke er nøjere kendt, er kun bevaret Kisteplade Nr. 9. Ligkistepladerne er o. 1900 opsatte paa Trætavler.

S. B. 1931

Fig. 7. Herlufmagle. Gravsten over Oluf Daa, død 1532, og Hustru Gundel Griis.

1) Fru Dorrethea Below, Claus Daa's til Ravnstrup, Datter af sal. Hendric Below og sal. Elisabet Skramsdatter til Spytterup, død paa Ravnsturp (!) 9. Dec. 1609. Forgyldt Kobberplade.

2) Jomfru Dorrethea Daa, (Søster til Nr. 8), født i Trundhiem 1. Marts 1614, død sammesteds 19. Dec. 1616. Forgyldt Kobberplade i Kartouche.

3) Fru Dorretthe Friis til Borreby, Datter af Hendric Fris til Ørbecklunde, født paa Ørbecklunde 1543, død paa Ravenstrup 1618. Plade, omtrent som Nr. 1. Hertil en Vaabenplade (Egern-Friis). Sml. Nr. 5.

4) En Søn af sal. Eske Daa til Ravnstrup og Anne Brahe Tygesdatter, f ø d t og død paa Matterup 20. Jan. 1638, 9 Timer gammel. Lille Messingplade med drevne Bladornamenter.

5) Claus Daa til Borreby, Ridder, Danmarks Riges Admiral og Raad, Søn af Oluf Daa og Dorrethe Friis, født paa sin fædrene Gaard Ravnstrup 10. Aug. 1579, død paa sin Gaard Fraude 30. Marts 1641. Forgyldt Messingblik, omgivet af Laurbærkrans og Engle.

6) Fru Ingeborg Pasbierg, sal. Hr. Claus Daa's til Bonderup, Datter af Voldemar Pasbierg til Jernit og Ide Lycke, født paa Bonderup 1593 den □, død paa Fravfdegaard 10. April 1641, og blev 21. April med sin kære sal. Husbond nedsat i S. Knuds Kirke i Othense. Pladen svarer til Nr. 5.

7) Tyge Brok Daa, Søn af Oluf Daa og Anne Brahe, født 10. Febr. 1639 paa Rafnstorp, død paa hans fædrene Gaard Holme 5. Dec. 1642. Messingplade.

8) Jørgen Daa til Borreby, Søn af Claus Daa og Ingeborg Pasbierge, født i Kiøbenhafn den □ 16 □, død 30. J u n i 1652 i sit □ Aar »ved en hastig oc

Fig. 8. Herlufmagle. Epitafium fra 1634 over Claus Daa, død 1641, og Hustruer.
Før Istandsættelsen. Fotografi til Lund: Danske malede Portrætter.

wlyckelig Hendelse paa Vandit imellem Assens oc Haderslef«. Oval Messingplade med drevne Blomster samt Daa-Vaaben og metalstøbte Vaabensøm.

9) Fru Pernelle Banner til Tybierriggaard, salig Eske Kravse til Assendrups Hustru, født paa sin fædrene Gaard Giessingholm i Jydtland 1578, død 26. Sept. 1655 paa Assendrup, »og hviler nu her i Aversig Kirke hos

hendes salig Mand og Søn«. Oval Messingplade med gennembrudt Rand. Ophængt i Skibet.

10) Jomfru Ingebore Dorthea Daa, Datter af Christian Daa og Wiveke Krabbe, født paa Rafnstrup 15. Febr., død 20. Febr. 1659. Oval Messingplade.

11) Jomfru Heilvig Elisabeth Daa, Datter af Chr. Daa og Wiveke Krabbe, født paa Rønnebeghs Holm 14. Febr. 1662, død 22. April 1662 paa Rafnstrup. Lignende Messingplade som Nr. 10.

12) Jomfru Birgitte Sophia Daa, Datter af Chr. Daa og Wibeke Krabbe, født paa Rafenstrup 28. Nov. 1664, død 18. Jan. 1665. Lignende Messingplade.

13) Ulrica Eleonora, Baronesse af Wedel Jarlsberg, født Komtesse af Brockdorff, gift med Friderich Christian Baron af Wedel Jarlsberg, Moder til 3 Drengebørn, død 11. Sept. 1790, 25 Aar og 27 Dage gl. Oval Messingplade.

Paa en særlig Tavle er anbragt 3 Vaabenskjolde, Daa og Lykke, sandsynligvis Aneskjolde hørende til Kisteplade Nr. 8, og Tinhus, med Skriftbaand, hvori HTHF AR 15 (d. v. s. Hilleborg Tinhuus Fædrene Aar 15..). Pladen hørte vistnok til hendes egen Kiste; hun, der var Farmoder til Rigsadmiral Claus Daa, døde 1575 og blev begravet i Herlufmagle Kirke.

I Daa'ernes Kapel henstaar endnu to *Stensarkofager* i enkel, antikiserende Stil, udførte af Wiedewelt 1781[9], den ene af graaflammet, norsk Marmor med hvid Indskriftplade: »Geheime Conference Raad Friderich Wilhelm Frieherre af Wedel Jarlsberg«, den anden lignende af rustrødligt Marmor: »Geheime Conference Raadinde Charlotte Amalie Wedel«, f. Bülow, født 14. Marts 1719, død 15. Sept. 1780. Under de korte Indskrifter Adelsvaaben. Friherren ejede Ravnstrup til sin Død.

Andre Grauminder.

Epitafiemaleri (Fig. 9), forestillende Magister Ludvig Henriksen Pontoppidan, Sognepræst i Herlufmagle, død som Sognepræst ved Aarhus Domkirke, med Hustru Barbara Hansdatter Bacher og hendes første Mand, Magister Jens Nielsen Spend, Sognepræst i Herlufmagle 1659—76. Maleriet, paa Lærred, 143 × 127 cm, er sikkert af Hans Lauridsen i Næstved. Nederst paa den samtidige, profilerede Fyrretræsramme er malet: »Anno 1681 er vores 2 Børn, nemlig Henrick oc Anne Christine Pontoppidan deres Contrafey her hos paa Tavlen sat«. 1682 7. Nov. døde sal. Else Christentze Pontoppidan, Æt. 41 Uger 5 Dage. Sara L. Pontoppidan, født den 22. Juni 1683. Billedet hang 1755 i Koret[10].

Paa Korvæggen var (1755) ved Siden af Epitafiet »afpenslet« et *†Epitafium* over Barbara Bacher, men udslettet og ulæseligt.

Ligkisteplade over Mag. Jens Spend, Sognepræst i Herlufmagle, født 22. April 1632 i Jytland i Sæby i Wensysesel(!), Søn af Mag. Niels Spend, fordum Sognepræst og Provst til Holmen i Kiøbenhavn og Anna Lavritsdatter, død 13. Maj 1676. Oval Messingplade med Blomsterbort, opsat paa Trætavle i Skibet.

Gravsten. 1) 1581. Over »try af Her Jørgen Ber[telsens] Børn«: Per, Marine og Anders, døde 1576. Randskrift med Reliefversaler, der fortsætter sig gennem Hjørnecirklerne. I Midtfeltet to Bomærkeskjolde samt IBD og KAD og forneden 1581. Vistnok Næstved Arbejde (sml. S. 117). Gullandsk Sten 115 × 114 cm, henstillet foran Skibets Vestvæg.

2) 1581. Over »tryg af Her Jørgen Bertelsens Børn«: Per, Inger og Else, døde 1581. Tværskrift med Reliefversaler mellem to Pilastre; forneden to Bomærker og IBD 1581. Af samme Arbejde som Nr. 1. Graa Kalksten, 113 × 69 cm. I Skibets Gulv foran Koret.

Hude 1904

Fig. 9. Herlufmagle. Epitafiemaleri over Sognepræsterne J. N. Spend og L. H. Pontoppidan med Familie.

3) 1629. Anders Christopherssøn, fordum Ridefoged til Raffnstrupgaard, død 10. Jan. 1629 i sit 67. Aar, og Hustru Jehanne (!) Christensdatter død □ 16 □. Fordybede Versaler. Foroven et Opstandelsesrelief, forneden et Skjold med AC og derom 16—29. Hjørnecirkler med siddende Evangelistfigurer. Ølandsk Sten, 109 × 166 cm. I Skibets Gulv.

4) 1634. Latinsk Indskrift over Sognepræst Jakob Lauridsen, født 3. Febr. 1579, død □, og Hustru Christina Hansdatter fra Vordingborg (Wardingburgicæ), født Kristi Fødselsdag 1589, død □ og deres 10 Børn: Hans 25. Maj 1610, Andreas 28..... 1630, Laurids 1. Dec. 1614, Jakob 3. Aug. 1626, Hans 28. Juli 1632, Jakob 20. Juli 1633, Cæcilia 25. Juli 1617, Jakob 18. Maj 1620, Agathe 12. Dec. 1619, Jakob 15. Jan 1630. Dette Minde satte han 1634, i sit Embedes 23. og Provsteembedes 17. Aar; ved en ulykkelig Ildsvaade mistede han sin Gaard og alt sit Gods .. Okt s. A. <død 16. Juni 1643>. Fordybede Versaler. Forneden i Relief Timeglas og Dødningehoved, og indridset Præstens og Hustrus Bomærke og Monogram samt latinsk Paamindelsesvers. Ølandsk Sten, 117 × 73 cm, i Skibets Gulv.

Kirkegaardsmonumenter.

5) Frøken Dorothea Sabina Schacktava Rüse, født i Norge, 29. Okt. 1730, døde paa Broxøe den 22. Januarii 1798. Liggende, lidt hvælvet Neksøsandsten, 165 × 87,5 cm. Paa Broksøe's Gravsted ved Kirkegaardens østre Hegnsmur, hvor der iøvrigt er anselige Støbejernsmonumenter.

To enkle, men smukke Sandstensstøtter ved Daa'ernes Kapel over:

6) Edvard Sneedorf Hammer, Doctor theologiæ, Sognepræst for Herlufmagle og Tybierg Menigheder, født den 24. Nov. 1766, død den 27. Okt. 1829. »I 34 Aar var han disse Menigheders nidkære og omhyggelige Lærer, Bondens Raadgiver og Ven, de fattiges Fader og Forsørger, derfor reistes ham dette Minde af hans sørgende Menigheder«.

7) Tilsvarende over hans Hustru Christiane Sophie Hammer, født Klest, død 1862, sat af Fæstere og Lejere under Viborggaarden.

KILDER OG HENVISNINGER

Præsteindberetninger 1755 (NM), 1758 (LA). — Museumsindberetninger af E. Rondahl 1885, W. Mollerup og E. Schiødte 1896, K. V. Barfod og P. Nørlund 1916. Revideret af C. A. J. og V. H. 1929. — Høyens Notebog XI, 1832. — Tegninger af Kirken efter Ombygningen, i Gisselfeld Godsarkiv.

[1] Kronens Skøder I, 452. [2] Kanc. Brevbøger. 6. Juni 1592. [3] Tegninger og Fundberetning af E. Rondahl 1885 (NM). Magnus Petersen: Kalkmalerier. S. 140. [4] Rondahls Beretning om Kalkmalerier 1885. [5] Nævnt 1832 i Høyens Notebog XI. [6] Løffler: Danske Gravstene fra Middelalderen. S. 10 f., Fig. 4. [7] Løffler: Danske Gravstene fra Middelalderen. S. 33. [8] Lund: Da. mal. Portrætter IX, 163 f. med Gengivelse før Istandsættelse. Restaureringsberetning af Konservator Niels Termansen 1920 (NM). [9] F. J. Meier: Wiedewelt. 1877. S. 134. [10] Lund: IX, 164 f. Slægten Pontoppidan. Nykøb. F. 1905. S. 4.

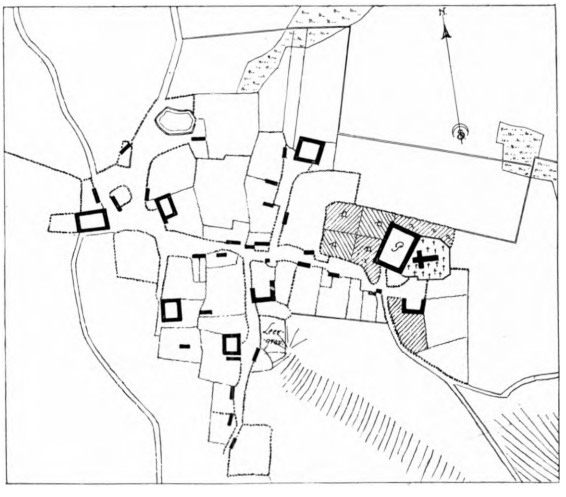

Fig. 10. Herlufmagle 1806.